

Juletid och julefrid, eller?

Karin Noomi Karlsson tar en titt på folkstro och vidskepelse i samband med julfirandet.

JULETIDEN ÄR ETT AV FÅ TILLFÄLLEN på året som även en skeptiker kan tillåta sig själv att vara lite vidskeplig. För handen på hjärtat – nog finns det väl en del av er som ställer ut lite gröt till Tomten, om inte annat så för barnens skull? Visst är det bra att träna ungarna i källkritik, men lite ”magi” kan få finnas kvar för traditionens skull. Förr var storhelger som jul omgärdade av en hel del folkstro och mycket av det som man ägnade sig åt då ter sig synnerligen märkligt för dagens människor. Låt oss därför ta en liten titt på vad ni sannolikt hade ägnat er åt om ni hade levt för en sisådär hundra år sen.

Julnatten verkar ha varit en särskilt farlig natt. Mummel lär ha hörts från gravarna och i skogen firades julen av allehanda väsen. Om du var boende i Västmanland så

kunde du få uppleva att ett bergrå klev in i stugan och slog sig ner framför spisen och krävde att få mat av husets invånare. Om rået var nöjd med vad som bjöds fick gårdsfolket god hjälp med sitt arbete under det kommande året. Om inte så väntade ett helvetiskt år.

Husdjuren levde minst lika farligt. Hade man otur kunde de dras med i Odensjakten. Ljudet av bjällror som ringer och klapprande hovar skrämde upp djuren som försökte fly undan och under flykten kunde de ryckas upp i skyn av framrusande spökryttare. Det gällde alltså att hålla sig inomhus och regla både fönster och dörr för att vara på den säkra sidan. Man kunde också måla kors på dörrar och portar för att hålla stöket borta.

Julottan var givetvis obligatorisk och det gällde att inte komma försent till denna, men man skulle inte heller anlända för tidigt för då kunde man klampa rätt in i de dödas julotta. Enligt folktron firade de döda julotta inn-

an den vanliga började och det finns otaliga historier om människor som har fått fly kyrkan i panik när de inser att kyrksalen är full av sedan länge döda församlingsmedlemmar.

Det gällde också att hålla ljusen brinnande under julnatten för att hålla döden borta. De döda kunde ändå komma på besök men så länge som ljusen brann kunde inget ont hända. För att vara på den säkra sidan ställde man fram mat på bordet så att de döda inte behövde lämna huset hungriga när de nu inte kunde dra med sig någon av husets folk till den andra sidan.

Det här är bara ett axplock av den folkstro som omgärdade julfirandet förr i tiden. I och med att julen kommersialiserades verkar den gamla folktron fasas ut och idag är det långt ifrån alla som minns varför man ställer fram gröt till Tomten. Och tur är väl det, att vi lever i en något mer upplyst tid där vi inte längre behöver oroas för oknytt och annat ont. Och med denna lilla betraktelse över forna tiders vidskepelse vill Folkvett passa på att önska ett trevligt slut på 2019, oavsett hur du väljer att fira (eller inte fira) storhelgerna. ✍

Läs mer:

Institutet för språk och folkminnen: www.isof.se

Nordiska Museet: www.nordiskamuseet.se

Wikipedia